

วิธีการฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ของ พระเทพวชิราธิบดี (ฤทธิรงค์ ญาณวโร) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน-แม่ฮ่องสอน (ธรรมยุต)

Method of Restoring Abandoned Temples in Chiang Mai Province by
Phradepvachiradhibhodi (Ritthirong Nyanavaro),
The Ecclesiastical Governor of Chiang Mai – Lamphun –
Mae Hong Son Province (Dhammayut)

¹สนั่น ช่างปรุง และ ²ทรงศักดิ์ พรหมดี

¹Sanan Changprung and ²Songsak Promdee

¹²มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

¹²Mahamakut Buddhist University, Thailand

¹Corresponding Author's E-mail: Sananphai19@gmail.com

¹Tel. 064-194-2461

Received January 27, 2026; Revised March 12, 2026; Accepted March 14, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อศึกษาวิธีการฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ของพระเทพวชิราธิบดี เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน-แม่ฮ่องสอน (ธรรมยุต) 3) เพื่อวิเคราะห์วิธีการฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ ของพระเทพวชิราธิบดี (ฤทธิรงค์ ญาณวโร) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน-แม่ฮ่องสอน (ธรรมยุต) เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาเอกสาร และเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเชิงลึก วิเคราะห์โดยวิธีการพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาวัดร้างจำนวนมากไม่มีการขึ้นทะเบียนหรือไม่มีเอกสารสิทธิ์ชัดเจน และวัดร้างบางแห่งตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติ หรือพื้นที่ราชการอื่นๆ ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนทางกฎหมายและขัดแย้งกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังมีปัญหาการลักลอบขุดค้นหาโบราณวัตถุ 2) วิธีการฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ของพระเทพวชิราธิบดี เป็นกระบวนการที่มีความร่วมมือแบบบูรณาการ ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ คณะสงฆ์ และชุมชน โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์โบราณสถานและมรดกทางศาสนา เน้นการมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์และชุมชนในท้องถิ่น และมอบหมายพระภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถเข้าไปนำการพัฒนา พร้อมส่งเสริมให้ประชาชนร่วมแรงร่วมใจสร้างบุญและรักษาคุณค่าทางจิตใจของวัด และ 3) วิธีการฟื้นฟูวัดร้างของพระเทพวชิราธิบดีเป็นแนวทางที่มีระบบและรอบด้าน ผสมผสานมิติศาสนา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ รัฐ และชุมชนอย่างกลมกลืน โดยเน้นการมีส่วนร่วมและยึดหลักกฎหมายอย่างเคร่งครัด ส่งผลให้วัดร้างกลับมาเป็นศูนย์กลางศรัทธาและการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การฟื้นฟู; วัดร้าง; พระเทพวชิราธิบดี

Abstract

The purpose of this article was: 1) to examine the conditions and problems of abandoned temples in Chiang Mai Province; 2) to study the approaches employed by Phradepvachiradhibhodi (Ritthirong Nyanavaro), the Ecclesiastical Provincial Governor of Chiang Mai, Lamphun, and Mae Hong Son (Dhammayut), in the restoration of abandoned temples in Chiang Mai Province; and 3) to analyze the methods of temple restoration implemented by Phradepvachiradhibhodi, the Ecclesiastical Provincial Governor of Chiang Mai, Lamphun, and Mae Hong Son (Dhammayut). This study was qualitative in nature. It involves a comprehensive documentary review and employs in-depth data collection tools. The data were analyzed using a descriptive analysis approach to interpret.

The research revealed that: 1) a large number of abandoned temples had not been officially registered or lack proper land title documents. Some were located within national forest reserves, national parks, or other government-owned areas, leading to legal overlaps and conflicts among relevant agencies. Additionally, the illegal excavation of antiquities had become a recurring issue. 2) The restoration approach of Phradepvachiradhibhodi emphasized integrated collaboration among government agencies, the Sangha, and local communities. His method paid attention to the conservation of religious heritage and ancient monuments, encourages the active participation of local monks and communities, and assigned competent monks to lead development efforts. He also promoted collective merit-making and the preservation of spiritual and cultural values associated with the temples. 3) Phradepvachiradhibhodi's restoration model was systematic and holistic, integrating religious, cultural, historical, and community dimensions. It highlighted participatory processes and strict adherence to legal principles, resulting in the successful revitalization of abandoned temples as sustainable centers of faith, learning, and community development.

Keywords: Restoration; Abandoned Temples; Phradepvachiradhibhodi

บทนำ

นับจากสมัยพุทธกาล เมื่อครั้งที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ และได้ออกประกาศพระศาสนาถึงเมืองราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์แห่งแคว้นมคธมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา จึงได้ปวารณาน้อมถวายอุทยานสวนเวฬุวันให้เป็นอารามเพื่อให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระสาวกได้พำนัก วัดเวฬุวันจึงเป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนา ต่อมาได้มีกษัตริย์แห่งแคว้นต่าง ๆ สร้างวัดถวายพระพุทธเจ้าและพระสาวก รวมถึงคหบดีผู้มีความเลื่อมใสปรารถนาสร้างวัดถวายเพิ่มมากขึ้น เมื่อพระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง จนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช หลังจากทำสังคายนา ได้มีการส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศานานอกอาณาจักรชมพูทวีปเป็นครั้งแรก ในครั้งนั้นได้มีพระโสณะกับพระอุตตระได้นำพระพุทธศาสนาไปสู่ดินแดนสุวรรณภูมิถึงประเทศไทย

วัดในพระพุทธศาสนาถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่อยู่พำนักของพระภิกษุ เพื่อความสะดวกต่อการจำพรรษา และเจริญสมาธิเป็นสำคัญ เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่สู่แผ่นดินแถบอาเซียน มีสุวรรณภูมิ เช่น พม่า ลาว เขมร อินโดนีเซีย ไทย ผู้คนที่นับถือผีสางเทวดาหันมานับถือพระพุทธศาสนา มีการให้ความดูแลอุปถัมภ์

พระภิกษุในพระพุทธศาสนา มีการสร้างวัดเพื่อเป็นที่อยู่พำนักของพระภิกษุจำนวนมาก โดยเฉพาะในแผ่นดินประเทศไทยในปัจจุบัน นับเป็นดินแดนที่มีความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนาอย่างมาก

วัดในพระพุทธศาสนาหมายถึงศาสนสถานอันเป็นที่ของพระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์จำพรรษา มีขนาดพื้นที่ทั้งความกว้างความยาวที่ชัดเจนสำหรับใช้ทำศาสนพิธีกิจวัตรของพุทธบริษัท มีลักษณะอันน่านิรมล มีทั้งตัวอาคารและเสนาสนะเป็นสัปปายะเหมาะแก่การบำเพ็ญศีลสมาธิปัญญา โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทวัดคามวาสี และวัดอรัญวาสี นอกจากนี้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 31 ได้แบ่งประเภทของวัดออกเป็น 2 ประเภท คือ วัดที่ได้รับวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์ (ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ / เล่ม 79/ ตอนที่ 115 / หน้า 35 / 31 ธันวาคม 2505) วัด เป็นศาสนสถานในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจของสงฆ์ เดิมทีนั้น วัดเกิดขึ้นเพราะความอุปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ เจ้าเมืองต่าง ๆ และขยายไปสู่ขุนนางผู้ใหญ่ คหบดี ผู้มีทรัพย์ และชุมชนที่มีความเลื่อมใส กระจายทั่วไป ทำให้วัดมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น บางพื้นที่พบว่า มีวัดประจำตระกูล หมายถึงวัดที่ตระกูลนั้น ๆ เป็นผู้สร้างขึ้น บางพื้นที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นทักขิณเมือง เพื่อความเป็นสิริมงคลของเมือง แต่เมื่อเวลาผ่านช่วงสมัยไป วัดที่สร้างขึ้นประสบเหตุการณ์ทั้งทางภัยธรรมชาติ โรคระบาด ภัยพิบัติ ที่เป็นสาเหตุให้ชุมชนล่มสลาย วัดวาอารามถูกทิ้งร้างเพราะการอพยพของผู้คน หรือการย้ายที่สร้างวัดใหม่ ทำให้วัดเดิมตกอยู่ในสถานะวัดร้าง ไม่ได้รับการดูแลรักษา จนกระทั่งทางราชการได้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 มาตรา 8 วัดใดร้าง ไร้สงฆ์อาศัย ให้ฝ่ายราชอาณาจักรดูแล จึงทำให้ที่ดินวัดร้างได้รับการคุ้มครอง (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 19/ หน้า 296 / 20 กรกฎาคม ร.ศ. 121)

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 32 ทวิ “วัดใดเป็นวัดร้างที่ไม่มีพระภิกษุอยู่อาศัย ในระหว่างที่ยังไม่มีการยุบเลิกวัดให้กรมการศาสนา (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ) มีหน้าที่ปกครองดูแลรักษาวัดนั้น รวมทั้งที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และทรัพย์สินของวัดนั้นด้วย” ทำให้ที่ดินของวัดได้รับการคุ้มครองดูแลรักษาโดยฝ่ายบ้านเมือง มาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ระบุว่า วัดมีสองอย่าง 1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา 2) สำนักสงฆ์ ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2562)

มาตรา 32 ระบุว่า การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัด และการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้เป็นไปตามวิธีที่กำหนดในกฎกระทรวง (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2562, น. 44) ซึ่งกฎกระทรวง การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย และการยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา และการยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา พ.ศ. 2559 หมวด 5 การยุบเลิกวัด ข้อ 17 การยุบเลิกวัด ต้องได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม และให้ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติประกาศเรื่องการยุบเลิกวัดนั้นในราชกิจจานุเบกษา วัดร้างตามทะเบียนของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ยังไม่ได้ดำเนินการตามกฎกระทรวง ว่าด้วยการยุบเลิกวัด ดังนั้น วัดร้างตามทะเบียนดังกล่าวจึงยังมีสถานะเป็นวัดตาม มาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และยังคงมีฐานะเป็นนิติบุคคล โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้ใช้อำนาจนิติบุคคลนั้นแทนวัด

วัดร้างในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่มีจำนวนมาก ด้วยเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการปกครองของอาณาจักรล้านนา เป็นหัวเมืองที่สำคัญ มีการแย่งชิงการครอบครองบ่อยครั้ง ซึ่งการแย่งชิงแผ่นดินทำให้วัดบางแห่งอาจได้รับผลกระทบจึงร้างไป และด้วยภูมิประเทศที่อยู่ในพื้นที่ต้นน้ำอาจเป็นอีกสาเหตุที่ทำให้วัดที่อยู่ติดลำน้ำได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติเกิดน้ำท่วม ไม่อาจประกอบศาสนกิจได้ ต้องอพยพไปสร้างวัดในพื้นที่อื่น หรือรวมถึงโรคระบาดที่เกิดขึ้นในชุมชนจนต้องมีการย้ายที่อยู่อาศัยของชาวบ้านและพระภิกษุจึงทำให้วัดร้างลง

เมื่อเวลาผ่านไปวัดร้างเหล่านั้นได้รับความคุ้มครองทางกฎหมาย ทำให้ยังคงสถานะเป็นวัดอยู่และอยู่ในการปกครองดูแลของฝ่ายอาณาจักรหรือหน่วยงานทางราชการ เพราะไม่มีพระภิกษุอยู่อาศัย

พระเทพวชิราธิบดี (ฤทธิรงค์ ญาณวโร) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน-แม่ฮ่องสอน (ธรรมยุต) ได้ให้ความสำคัญในการบูรณะฟื้นฟูวัดร้างในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นอย่างยิ่ง และสามารถดำเนินการฟื้นฟูวัดร้างให้กลับคืนเป็นวัดที่มีพระภิกษุอยู่จำพรรษา ซึ่งสามารถประกอบศาสนกิจต่าง ๆ ได้ ผู้วิจัยจึงมีสนใจวิธีการฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ของพระเทพวชิราธิบดี เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน-แม่ฮ่องสอน (ธรรมยุต) นั้นมีประโยชน์ และมีวิธีการ สามารถฟื้นฟูวัดร้าง ให้มีพระภิกษุจำพรรษา ถ้างานวิจัยนี้เสร็จ จะเป็นประโยชน์ต่อ ชาวพุทธ พระผู้ปกครอง เพื่อเป็นแนวทางในการบูรณะวัดร้างในพื้นที่ต่าง ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาวิธีการฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ของพระเทพวชิราธิบดี เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน-แม่ฮ่องสอน (ธรรมยุต)
3. เพื่อวิเคราะห์วิธีการฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ของพระเทพวชิราธิบดี เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน-แม่ฮ่องสอน (ธรรมยุต)

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดของขั้นตอนการศึกษาดังนี้

- 1) การศึกษาเอกสาร (Document Research) เป็นการศึกษาจากพระไตรปิฎก และการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี รายงานจากเอกสารต่าง ๆ ดังนี้
 - 1.1) ศึกษาพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย และแนวคิด ทฤษฎี
 - 1.2) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และสภาพปัจจุบันของวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่
- 2) การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบเจาะจง ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาโดยการกำหนดแนวทางการสัมภาษณ์ ดังนี้
 - 2.1) สัมภาษณ์ สภาพและปัญหาวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่
 - 2.2) สัมภาษณ์วิธีการฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ของพระเทพวชิราธิบดี เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน-แม่ฮ่องสอน (ธรรมยุต)
 - 2.3) สัมภาษณ์วิธีการของการฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ของพระเทพวชิราธิบดี เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน-แม่ฮ่องสอน (ธรรมยุต)

เครื่องมือในการทำวิจัยเชิงคุณภาพด้วยแบบสัมภาษณ์ รวมทั้งวัสดุ อุปกรณ์ สำหรับภาคสนาม เช่น เทปบันทึกเสียงหรือ เครื่องอัดเสียง กล้องถ่ายรูป คอมพิวเตอร์ ไดรฟ์บันทึกข้อมูล เป็นต้น โดยก่อนลงสนามจริงเพื่อนัดหมายขอสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้สำรวจพื้นที่เพื่อดูบริบทของพื้นที่ในการทำวิจัย โดยลงไปพื้นที่เพื่อไปศึกษา

กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ได้แก่ 5 กลุ่ม 1) พระเทพวชิราธิบดี เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน-แม่ฮ่องสอน (ธรรมยุต) 2) เจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 2 คน 3) เจ้าอาวาสวัดที่ได้รับการฟื้นฟู จำนวน 3 รูป 4) เจ้าคณะอำเภอ (ธรรมยุต) จำนวน 3 รูป 5) ตัวแทน/ศรัทธาวัตถุ รวม 9 คน ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ของพระเทพวชิราธิบดี (ฤทธิรงค์ ญาณวโร) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน-แม่ฮ่องสอน (ธรรมยุต) โดยเลือกแบบเจาะจง รวมทั้งหมดจำนวน 18 รูป/คน

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย คือพระเทพวชิราธิบดี (ฤทธิรงค์ ญาณวโร) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน-แม่ฮ่องสอน (ธรรมยุต) เจ้าคณะอำเภอ เจ้าอาวาส ผู้แทน/ศรัทธาวิัดที่เกี่ยวข้อง และเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ในแง่ต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ออกมาในรูปเชิงพรรณนา และได้จัดหมวดหมู่ในประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้

ผลการวิจัย

1. สภาพและปัญหาวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่

จากการวิจัยพบว่า สภาพวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่มีลักษณะโดยรวมคือ “ทรุดโทรม รกร้าง และถูกบุกรุกใช้ประโยชน์โดยมิชอบ” สะท้อนถึงปัญหาการขาดการดูแลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในด้านกฎหมาย เอกสารสิทธิ์ที่ดิน และการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ วัดร้างจำนวนมากไม่มีการขึ้นทะเบียนหรือไม่มีเอกสารสิทธิ์ชัดเจน จึงกลายเป็นช่องว่างให้เอกชนหรือชาวบ้านเข้าครอบครองใช้ประโยชน์ทางเกษตรกรรมที่อยู่อาศัยหรือธุรกิจ ทำให้โบราณสถานถูกขุดทำลายและสูญเสียคุณค่าทางประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีวัดร้างบางส่วนที่ได้รับการบูรณะหรือฟื้นฟูโดยกรมศิลปากรและชุมชน แต่โดยภาพรวมวัดร้างส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม ขาดการจัดการอย่างเป็นระบบ และสะท้อนถึงความจำเป็นในการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการร่วมระหว่างรัฐ ศาสนา และชุมชน เพื่ออนุรักษ์มรดกทางพุทธศาสนาไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลา

ปัญหาหลักที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางคือ การขาดเอกสารสิทธิ์ในที่ดินวัดร้าง ซึ่งก่อให้เกิดความซับซ้อนในการบริหารจัดการและนำไปสู่การบุกรุกครอบครองโดยภาคเอกชนหรือประชาชนในพื้นที่ บางแห่งตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติ หรือพื้นที่ราชการอื่น ๆ ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนทางกฎหมายและขัดแย้งกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังมีปัญหาการลักลอบขุดค้นหาโบราณวัตถุ การนำพื้นที่วัดร้างไปใช้ประโยชน์ทางพาณิชย์ และการปล่อยปละละเลยจากทั้งภาครัฐและชุมชน ส่งผลให้วัดร้างหลายแห่งถูกทำลาย สูญเสียคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศาสนา อีกทั้งการขาดระบบบริหารจัดการที่เป็นเอกภาพและการมีส่วนร่วมจากประชาชนในพื้นที่ ยิ่งทำให้ปัญหาวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่มีความซับซ้อนและยืดเยื้อ จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

วัดร้างควรได้รับการฟื้นฟูและคุ้มครองในฐานะมรดกทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยรัฐควรเร่งออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินเพื่อป้องกันการบุกรุกและการแสวงหาผลประโยชน์จากเอกชน วัดร้างที่มีความพร้อมควรได้รับการยกสถานะกลับเป็นวัดที่มีพระภิกษุอยู่จำพรรษา เพื่อสืบสานเจตนารมณ์ของผู้สร้าง ส่วนวัดร้างที่มีพื้นที่จำกัดหรือมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ควรอนุรักษ์ไว้เป็นแหล่งเรียนรู้และจุดเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมของชุมชน หน่วยงานรัฐและคณะสงฆ์ควรบูรณาการการทำงานร่วมกับประชาชนในการดูแล บำรุงรักษา และจัดทำแนวเขตที่ชัดเจน เพื่อสร้างความเข้าใจต่อสถานะทางกฎหมายของวัดร้างอย่างถูกต้อง การฟื้นฟูวัดร้างจึงควรดำเนินการอย่างรอบคอบตามบริบทของแต่ละพื้นที่ เพื่อให้วัดร้างคงอยู่เป็นมรดกทางจิตวิญญาณและประวัติศาสตร์ของล้านนาอย่างยั่งยืน

ปัญหาวัดร้างจำนวนมากไม่มีการขึ้นทะเบียนหรือไม่มีเอกสารสิทธิ์ชัดเจน และวัดร้างบางแห่งตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติ หรือพื้นที่ราชการอื่น ๆ ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนทางกฎหมายและขัดแย้งกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังมีปัญหาการลักลอบขุดค้นหาโบราณวัตถุ

2. วิธีการฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ของพระเทพวชิราธิบดี เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน-แม่ฮ่องสอน (ธรรมยุต)

จากการวิจัยพบว่า

2.1 วิธีการฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ของพระเทพวชิราธิบดี เป็นกระบวนการที่เน้น “ความร่วมมือแบบบูรณาการ” ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ คณะสงฆ์ และชุมชน โดยท่านได้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานจัดการทรัพยากรป่าไม้ อุทยานแห่งชาติ และสำนักงานที่ดิน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามกฎหมายและระเบียบที่กำหนด พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน สำรวจพื้นที่ ไปจนถึงการพัฒนาฟื้นฟูเสนาสนะ เพื่อให้วัดร้างกลับมามีชีวิตและคุณค่าทางศาสนาอีกครั้ง เน้นการสร้างความร่วมมือร่วมใจ ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมให้ชุมชนเห็นว่าวัดเป็นสมบัติของพุทธศาสนิกชนทุกคน ไม่ใช่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง.

2.2 เน้นการฟื้นฟูจิตวิญญาณควบคู่กับการบูรณะทางกายภาพ เช่น การส่งเสริมการสวดมนต์ ปฏิบัติธรรม และการอบรมศีลธรรมแก่ชาวบ้าน วิธีการดังกล่าวทำให้การฟื้นฟูวัดร้างไม่เพียงคืนชีวิตให้กับวัด แต่ยังสร้างพลังศรัทธา ความสามัคคี และความยั่งยืนแก่ชุมชนในระยะยาว.

2.3 การประสานงานกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับ เพื่อให้การดำเนินการถูกต้องตามกฎหมายและระเบียบราชการ ท่านให้ความสำคัญกับการสำรวจข้อมูลพื้นที่วิเคราะห์ประวัติศาสตร์และคุณค่าของวัดร้างแต่ละแห่ง ก่อนกำหนดแนวทางการฟื้นฟูที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์โบราณสถานและมรดกทางศาสนา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์และชุมชนในท้องถิ่น

2.4 มอบหมายพระภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถเข้าเฝ้าการพัฒนา พร้อมส่งเสริมให้ประชาชนร่วมแรงร่วมใจสร้างบุญและรักษาคุณค่าทางจิตใจของวัด นอกจากนี้ ท่านได้ลงพื้นที่ติดตามผลด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ให้การสนับสนุนทั้งด้านบุคลากร ทรัพยากร และกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน ส่งผลให้วัดร้างหลายแห่งได้รับการบูรณะกลับมามีชีวิตชีวา เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน และเป็นแบบอย่างของการบูรณาการระหว่างคณะสงฆ์กับภาครัฐที่ยึดหลักกฎหมาย ความถูกต้อง และคุณค่าทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง การดูแลวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ ทุกภาคส่วนมีความเห็นสอดคล้องกันในประเด็นหลักคือ “วัดร้างควรได้รับการฟื้นฟูและดูแลอย่างเป็นระบบ บูรณาการ และยั่งยืน” การบูรณปฏิสังขรณ์วัดร้างให้กลับมาเป็นวัดที่มีพระภิกษุจำพรรษา เป็นแนวทางที่เหมาะสม เพราะวัดร้างเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สืบทอดศรัทธาและจิตวิญญาณของบรรพชน ขณะเดียวกันผู้แทนภาครัฐและชุมชนก็เห็นพ้องว่าการดูแลวัดร้างควรดำเนินไปตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ โดยบางแห่งควรอนุรักษ์ไว้เป็นโบราณสถานหรือแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และสถาปัตยกรรม ส่วนบางแห่งที่มีศักยภาพควรได้รับการฟื้นฟูให้กลับมาเป็นวัดที่มีชีวิต ภาครัฐควรเป็นหน่วยประสานหลักในการจัดการด้านกฎหมาย งบประมาณ และการป้องกันการบุกรุก ขณะที่คณะสงฆ์และชุมชนควรเป็นกำลังสำคัญในการดูแล ร่วมกันสร้างจิตสำนึกความหวงแหนต่อศาสนสมบัติ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจะนำไปสู่การรักษามรดกทางพุทธศาสนาให้คงอยู่คู่สังคมเชียงใหม่ได้อย่างยั่งยืน ทั้งในมิติศาสนา วัฒนธรรม และชุมชน

2.5 วิธีการฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ของพระเทพวชิราธิบดี เป็นกระบวนการที่เน้น “ความร่วมมือแบบบูรณาการ” ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ คณะสงฆ์ และชุมชน โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์โบราณสถานและมรดกทางศาสนา ท่านเน้นการมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์และชุมชนในท้องถิ่น และมอบหมายพระภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถเข้าเฝ้าการพัฒนา พร้อมส่งเสริมให้ประชาชนร่วมแรงร่วมใจสร้างบุญและรักษาคุณค่าทางจิตใจของวัด

3. วิเคราะห์วิธีการของการฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ของพระเทพวชิราธิบดี เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน-แม่ฮ่องสอน (ธรรมยุต)

จากการวิจัยพบว่า

3.1 วิธีการฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ของพระเทพวชิราธิบดี มีความเหมาะสมอย่างยิ่งทั้งในเชิงหลักการและกระบวนการดำเนินงาน โดยท่านใช้แนวทางที่มีระบบ ครอบคลุมทั้งมิติศาสนา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และชุมชน เริ่มจากการสำรวจข้อมูล แยกประเภทวัดร้าง ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความเข้าใจร่วมกัน การดำเนินงานของท่านยังยึดหลักกฎหมายและระเบียบราชการ ควบคู่กับการอนุรักษ์คุณค่าทางจิตวิญญาณและโบราณสถาน เป็นการคืนชีวิตให้วัดร้างกลับมาเป็นศูนย์กลางของศรัทธา การเรียนรู้ และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอีกครั้ง.

3.2 แนวทางที่เหมาะสม มีวิสัยทัศน์ และก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อคณะสงฆ์ ชุมชน และพระพุทธศาสนาโดยรวม การฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นกระบวนการพัฒนาที่มีความรอบคอบ ลึกซึ้ง และผสมผสานหลายมิติ ทั้งด้านศาสนา สังคม และวัฒนธรรม โดยไม่จำกัดเพียงการบูรณะถาวรวัตถุ แต่เป็นการคืนชีวิตทางจิตวิญญาณและศรัทธาให้แก่วัดและชุมชน การดำเนินการของท่านเน้นการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ หน่วยงานรัฐ และประชาชน ทำให้เกิดพลังร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังช่วยฟื้นความภาคภูมิใจในรากเหง้า สร้างวัดให้เป็นศูนย์กลางแห่งศรัทธาและการเรียนรู้ทางศิลปกรรม ขณะเดียวกันท่านยังยึดหลักกฎหมาย ระเบียบ และความเหมาะสมของบริบทพื้นที่ เพื่อให้การฟื้นฟูดำเนินไปอย่างถูกต้อง และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนา ถือเป็นแบบอย่างของภาวะผู้นำทางศาสนาที่ทรงคุณค่าและเหมาะสมกับยุคสมัย

วิธีการฟื้นฟูวัดร้างของพระเทพวชิราธิบดีเป็นแนวทางที่มีระบบและรอบด้าน ผสมผสานมิติศาสนา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และชุมชนอย่างกลมกลืน โดยเน้นการมีส่วนร่วมและยึดหลักกฎหมายอย่างเคร่งครัด ส่งผลให้วัดร้างกลับมาเป็นศูนย์กลางศรัทธาและการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิธีการฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ของ พระเทพวชิราธิบดี (ฤทธิรงค์ ญาณวโร) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน-แม่ฮ่องสอน (ธรรมยุต)” ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ปัญหาวัดร้างจำนวนมากไม่มีการขึ้นทะเบียนหรือไม่มีเอกสารสิทธิ์ชัดเจน และวัดร้างบางแห่งตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติ หรือพื้นที่ราชการอื่น ๆ ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนทางกฎหมายและขัดแย้งกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปัญหาการประสานระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ สอดคล้องกับ (กนกวรรณ ศรีปัญญา, 2563) พบว่า ปัญหาสำคัญ คือ การขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชน ท้องถิ่น โดยเฉพาะการดำเนินการขอเอกสารสิทธิ์และบูรณปฏิสังขรณ์วัดอย่างเป็นระบบ โดยเสนอให้มีการจัดตั้งคณะทำงานที่ประกอบด้วยตัวแทนจากภาครัฐ พระสงฆ์ และชุมชน เพื่อส่งเสริมการสื่อสารและการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ยลวิ รัตนวิชัย และคณะ, 2568) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการบริหารจัดการวัดร้างในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า การประสานงานระหว่างหน่วยงานรัฐที่ยังไม่เป็นระบบ ความล่าช้าในการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน ภูมิประเทศที่เป็นภูเขาและป่าสงวน รวมทั้งข้อจำกัดทางเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ ยังมีปัญหาการลักลอบขุดค้นหาโบราณวัตถุ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (แทนวธุธา ไทยสันทัด, 2555) ได้ศึกษาเรื่อง “วัดร้าง ปัญหาและโอกาสสำหรับเมืองเก่าเชียงใหม่” พบว่า จังหวัดเชียงใหม่เคยมีวัดร้างทั้งหมด 948 วัด โดย 99 วัด อยู่ในเขตกำแพงเมืองชั้นใน ทั้งนี้ มีเพียง 35 วัดที่ยังคงสภาพสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในปัจจุบัน และ 10 วัด มีสภาพคงเหลือเพียงเจดีย์ หลักฐานของวัดร้างที่เหลือรอด

พ้นจากอดีตเหล่านี้ปัจจุบันแม้จะตั้งอยู่ที่เดิม แต่สภาพแวดล้อมได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัยในหลายรูปแบบ เช่น โรงเรียน สถานที่ราชการ สลัม และ ถนน จากการศึกษาพบว่าวิธีการจัดการต่อวัดร้างที่ก่อให้เกิดปัญหาความไม่ยั่งยืน ได้แก่ วิธีคิดว่าเป็น “โบราณสถานที่ตายแล้ว” (Dead Monument) ตลอดมา ยิ่งไปกว่านั้น พบว่าสังคมยังมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนต่อวัดร้างอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการรับรู้จึงเป็นการแก้ปัญหาในขั้นแรก

2. วิธีการฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ของพระเทพวชิราธิบดี เป็นกระบวนการที่เน้น “ความร่วมมือแบบบูรณาการ” ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ คณะสงฆ์ และชุมชน โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์โบราณสถานและมรดกทางศาสนา ท่านเน้นการมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์และชุมชนในท้องถิ่น และมอบหมายพระภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถเข้าไปนำการพัฒนา พร้อมส่งเสริมให้ประชาชนร่วมแรงร่วมใจสร้างบุญและรักษาคุณค่าทางจิตใจของวัด คล้ายกับงานวิจัยของ (รัชณีย์ เจริญนนท์ และคณะ, 2560) ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางฟื้นฟูวัดร้างในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย” พบว่า การฟื้นฟูบทบาทของวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในทุกด้านให้เป็นที่สงบจิตใจ เป็นที่พักผ่อนของชุมชนเป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นทุกวัดจะต้องมีจุดประสานระหว่างวัด บ้าน และโรงเรียนในรูปคณะกรรมการ พัฒนาวัด โดยบ้านและโรงเรียนจะเข้ามามีบทบาทสำคัญ กิจกรรมหลักที่จะขับเคลื่อนให้บ้าน วัด และโรงเรียนดำเนินการ ร่วมกันโดยเน้นการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมทั้งการพัฒนาจาก ภายในองค์กรและการพัฒนาจากภายนอกองค์กร โดยกำหนดกรอบนโยบายไว้ ดังนี้ 1) การพัฒนาศักยภาพองค์กรให้สามารถรองรับ และประสานงานคณะสงฆ์ คัมภีรและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) จัดให้มีคณะกรรมการพระพุทธศาสนาในระดับ จังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล 3) ฟื้นฟูบทบาทของวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนใน ทุกด้าน เป็นที่พักผ่อนจิตใจ เป็นที่พักผ่อนของชุมชน และเป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งทุกวัดจะต้องมีจุด ประสานระหว่างวัด บ้าน และโรงเรียนในรูปคณะกรรมการพัฒนาวัด โดยบ้านและโรงเรียนจะเข้ามามีบทบาทสำคัญ กิจกรรมหลักที่จะขับเคลื่อนให้บ้าน วัด และโรงเรียนดำเนินการ ร่วมกัน 4) พัฒนาวัดต้นแบบ โดยใช้หลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่ยังคงยึดหลักพระธรรมวินัยควบคู่กันไป นำหลักการ มีส่วนร่วมของการบริหารจัดการสมัยใหม่ เข้ามาใช้ในการบริหาร กิจกรรมของวัด เน้นวัดที่มีศักยภาพ และให้มีการจำแนก พัฒนาการของวัดตามความจำเป็นเร่งด่วน ทั้งนี้ การดำเนินงาน ดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับภารกิจทางด้านของคณะสงฆ์ คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์

3. วิเคราะห์วิธีการฟื้นฟูวัดร้างของพระเทพวชิราธิบดีเป็นแนวทางที่มีระบบและรอบด้าน ผสมผสาน มิตินาถา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และชุมชนอย่างกลมกลืน โดยเน้นการมีส่วนร่วมและยึดหลักกฎหมายอย่างเคร่งครัด ส่งผลให้วัดร้างกลับมาเป็นศูนย์กลางศรัทธาและการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คล้ายคลึงกับงานวิจัยของ (พระมหาสุรินทร์ สุนนฺโท และคณะ, 2561) ได้ศึกษาเรื่อง “พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในพระพุทธศาสนา” พบว่า 1) ระดับปฏิบัติการในการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน 2) กระบวนการจัดการศาสนสมบัติของวัดเป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการคณะสงฆ์ แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือเจ้าอาวาสซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน 2 ประการ คือ 1) ควบคุมการจัดการศาสนสมบัติ ได้แก่ (1) ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา (2) ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัด ให้อยู่ในหลักประเพณีและพอเหมาะพอควรแก่สภาพท้องถิ่น และให้ก่อสร้างตามแบบแปลน 2) ส่งเสริมการจัดการศาสนสมบัติ ได้แก่ (1) ออกตรวจตราเยี่ยมเยียนเจ้าอาวาสผู้เร่งรัดการพัฒนาวัด (2) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาส 3) พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในพระพุทธศาสนาประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอน (วางแผน) ได้แก่ มีการวางแผน

จัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาวัด มีการเปิดรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน จัดประชุมเจ้าอาวาสและ
ไวยาวัจกรเพื่อชี้แจงการจัดทำเอกสาร รวมถึงการแต่งตั้งคณะกรรมการด้านศาสนสมบัติขึ้นหนึ่งชุดทำหน้าที่
ในการชี้แจงควบคุมการดำเนินการ งานด้านศาสนสมบัติ ขั้นวิริยะ (ลงมือทำ) ได้แก่ ดำเนินการตามแผน
แม่บทฯ จัดประชุมชี้แจงเจ้าอาวาสให้ทราบถึงแม่แบบที่กำหนด ให้แต่ละวัดดำเนินการตามแบบบัญชีที่
กำหนด จัดทำระบบการจัดเก็บเอกสารให้เจ้าอาวาสนำไปปฏิบัติ ออกตรวจตราเยี่ยมเยียนเจ้าอาวาส ขึ้นจิต
ตะ (ตรวจสอบ) ได้แก่ ตรวจสอบผลการดำเนินการตามแผนแม่บทฯ มีคณะกรรมการจัดจ้างและตรวจรับงาน
เปิดโอกาสให้ประชาชนตรวจสอบได้ แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบผลการดำเนินการ ให้แต่ละวัดส่งบัญชี
เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง กำหนดให้เจ้าอาวาสรายงานผลการดำเนินการในรอบปี เพื่อตรวจสอบ มีการ
ตรวจสอบผลการจัดการศาสนสมบัติของวัดว่าเป็นไปตามกฎ กระทบ หรือไหม จัดทำรายงานผลการ
ส่งเสริมการจัดการศาสนสมบัติ สำรวจความพึงพอใจของพระสังฆาธิการ ขึ้นวิมังสา (ปรับปรุงแก้ไข) ได้แก่
แก้ไขปรับปรุงแผนแม่บทให้ทันสมัย แก้ไขปรับปรุงข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นระหว่างการก่อสร้างโดยการมีส่วน
ร่วมของประชาชน หากวัดใดดำเนินการไม่ถูกต้อง ก็ให้กลับไปดำเนินการแก้ไขใหม่ให้ถูกต้อง พัฒนาระบบจัดเก็บ
เอกสารให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพอยู่เสมอ แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาส ให้ถูกต้องตาม กฎ กระทบ
การดำเนินงานของท่านยังยึดหลักกฎหมายและระเบียบราชการ ควบคู่กับการอนุรักษ์คุณค่าทางจิตวิญญาณ
และโบราณสถาน เป็นการคืนชีวิตให้วัดร้างกลับมาเป็นศูนย์กลางของศรัทธา การเรียนรู้ และกิจกรรมทาง
พระพุทธศาสนาอีกครั้ง จึงถือเป็นแนวทางที่เหมาะสม มีวิสัยทัศน์ และก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อคณะ
สงฆ์ ชุมชน และพระพุทธศาสนาโดยรวม การฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นกระบวนการพัฒนาที่มี
ความรอบคอบ ลึกซึ้ง และผสมผสานหลายมิติ ทั้งด้านศาสนา สังคม และวัฒนธรรม โดยไม่จำกัดเพียงการ
บูรณะถาวรวัตถุ แต่เป็นการคืนชีวิตทางจิตวิญญาณและศรัทธาให้แก่วัดและชุมชน การดำเนินการของท่าน
เน้นการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ หน่วยงานรัฐ และประชาชน ทำให้เกิดพลังร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาอย่าง
ยั่งยืน อีกทั้งยังช่วยฟื้นความภาคภูมิใจในรากเหง้า สร้างวัดให้เป็นศูนย์กลางแห่งศรัทธาและการเรียนรู้ทาง
ศีลธรรม ขณะเดียวกัน ท่านยังยึดหลักกฎหมาย ระเบียบ และความเหมาะสมของบริบทพื้นที่ เพื่อให้การฟื้นฟู
ดำเนินไปอย่างถูกต้องและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนา ถือเป็นแบบอย่างของภาวะผู้นำทางศาสนา
ที่ทรงคุณค่าและเหมาะสมกับยุคสมัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) ส่งเสริมให้หน่วยงานราชการและคณะสงฆ์ ตระหนักถึงการบริหารจัดการพื้นที่วัดร้างให้มีความเหมาะสม
- 2) ส่งเสริมให้พระภิกษุที่มีความรู้ ความเข้าใจในกฎหมาย กฎ ระเบียบในการบริหารจัดการวัดร้าง เข้าไปเป็นผู้นำในการบูรณะฟื้นฟูวัดร้าง
- 3) กำหนดให้หน่วยงานราชการดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินวัดร้างให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน อีกทั้งหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลรักษา และอนุรักษ์โบราณสถานวัดร้างต้องมีแผนในการบริหารจัดการวัดร้างอย่างเป็นระบบ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ศึกษาบทบาทภาคประชาชนและเครือข่ายชุมชนในกระบวนการฟื้นฟูวัดร้าง โดยศึกษาถึงบทบาทรูปแบบ และกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการฟื้นฟูวัดร้าง

2) ศึกษาปัจจัยทางกฎหมายและนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับวัดร้าง ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ ทั้งบทบาทของหน่วยงานรัฐในการกำหนดเขตที่ดิน การออกเอกสารสิทธิ์ และการคุ้มครองพื้นที่ทางศาสนา ซึ่งสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างอย่างเป็นรูปธรรมได้หรือไม่ อย่างไร

3) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการและอนุรักษ์วัดร้าง ควรมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ฐานข้อมูลดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการจัดเก็บข้อมูล การบริหารจัดการพื้นที่ วัดร้าง เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัดร้างอย่างมีประสิทธิภาพในยุคดิจิทัล

องค์ความรู้

จากการวิจัยเรื่อง “วิธีการฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่ของ พระเทพวชิราธิบดี (ฤทธิรงค์ ญาณวโร) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน-แม่ฮ่องสอน (ธรรมยุต)” ได้องค์ความรู้ดังนี้

1. การเปลี่ยนผ่านจากพื้นที่ขัดแย้งสู่พื้นที่ความร่วมมือ ทั้งปัญหาข้อพิพาททางกฎหมาย เอกสารสิทธิ์ การทับซ้อนกับพื้นที่ป่า และการลักลอบทำลายโบราณสถาน ดังนั้น การฟื้นฟูไม่ใช่แค่การซ่อมแซมอาคาร แต่คือการคลี่คลายเงื่อนไขทางกฎหมาย โดยผ่านความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เพื่อเปลี่ยนวัดจากพื้นที่รกร้างให้กลายเป็นศูนย์รวมจิตใจและการร่วมเป็นเจ้าของร่วมกัน

2. นวัตกรรมการบริหารจัดการ วิศวกรรมสังคมเชิงพุทธ (Social Engineering) แนวทางของ พระเทพวชิราธิบดี ไม่ได้ใช้เพียง ศรัทธา เท่านั้น แต่ใช้ โครงสร้างการจัดการที่ชัดเจน การคัดเลือกพระนักพัฒนา ที่มีรู้ความสามารถเข้าไปเป็นแกนนำ ไม่ใช่เพียงการส่งพระไปอยู่เฉย ๆ การดึงภาครัฐ (กฎหมาย/งบประมาณ) คณะสงฆ์ (จารีต/วินัย) และชุมชน (แรงงาน/ศรัทธา) มาทำงานร่วมกัน ซึ่งช่วยลดแรงเสียดทานระหว่างกฎหมายรัฐ กับความเชื่อของชุมชน

3. การสร้างความยั่งยืนด้วยทุนทางสังคมและจิตวิญญาณ องค์ความรู้ชี้ให้เห็นว่า การฟื้นฟูที่ยั่งยืนไม่ได้อยู่ที่ความสวยงามของโบราณสถาน แต่อยู่ที่การทำให้ประชาชนรู้สึกาวัดคือ ศูนย์กลางศรัทธา และรากเหง้าประวัติศาสตร์ของพวกเขาเอง การรักษาสมดุลระหว่างมูลค่าทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าทางจิตใจ

สรุป

นับจากสมัยพุทธกาลที่มีการถวายสวนเวฬุวันเป็นวัดแห่งแรก พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายเข้าสู่ดินแดนไทยจนเจริญรุ่งเรืองและมีการสร้างวัดวาอารามจำนวนมากเพื่อเป็นสัปปายะสถานในการปฏิบัติธรรม ทว่าเมื่อเวลาผ่านไป วัดหลายแห่งต้องกลายเป็นวัดร้างจากภัยธรรมชาติ โรคระบาด และสงคราม โดยเฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่อดีตศูนย์กลางอาณาจักรล้านนา อย่างไรก็ตาม ในทางกฎหมายวัดร้างเหล่านี้ยังคงมีสถานะเป็นนิติบุคคลภายใต้การดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ การวิจัยเชิงคุณภาพฉบับนี้จึงมุ่งศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการฟื้นฟูวัดร้างของพระเทพวชิราธิบดี เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน-แม่ฮ่องสอน (ธรรมยุต) ผลการศึกษาพบว่าปัญหาวัดร้างในปัจจุบันส่วนใหญ่เกิดจากการขาดเอกสารสิทธิ์และตั้งซ้อนทับในพื้นที่ป่าสงวนหรือเขตอุทยานของรัฐ รวมถึงการถูกลักลอบขุดโบราณวัตถุ สำหรับวิธีการฟื้นฟูของพระเทพวชิราธิบดีนั้น เน้นการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบด้วยการบูรณาการร่วมกันระหว่างคณะสงฆ์ หน่วยงานรัฐ และชุมชน โดยยึดหลักกฎหมายอย่างเคร่งครัด พร้อมทั้งคัดเลือกพระภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถเข้าไปนำการพัฒนาควบคู่กับการอนุรักษ์โบราณสถาน ส่งผลให้พุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นเกิดความร่วมมือร่วมใจ และสามารถขับเคลื่อนวัดร้างให้กลับคืนสู่การเป็นวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษา ตลอดจนฟื้นฟูกลับมาเป็นศูนย์กลางแห่งศรัทธาของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ ศรีปัญญา. (2563). *การบริหารจัดการวัดร้างในจังหวัดเชียงราย*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- แทนวุธธา ไทยสันทัด. (2555). *วัดร้าง ปัญหาและโอกาสสำหรับเมืองเก่าเชียงใหม่*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- พระมหาสุชนันท์ สุนนโท, ดร. และคณะ. (2561). พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในพระพุทธศาสนา. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(2-2), 117-128.
- ยลรวี รัตนวิชัย และคณะ. (2568). แนวทางการบริหารจัดการวัดร้างในจังหวัดแม่ฮ่องสอน. *วารสาร มจร. ทรัพยากรปริทรรศน์*, 9(4), 347-360.
- รัชณีย์ เจริญนนท์ และคณะ. (2560). แนวทางการฟื้นฟูวัดร้างในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. *วารสารช่อพะยอม*, 28(2), 194-200.
- ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ. (2505). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505. (2505, 3 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ. เล่ม 79 ตอนที่ 115, หน้า 35.
- _____. (121) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ. 121. (รศ 121, 20 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ. เล่ม 19, หน้า 296.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2562). *คู่มือการดูแลและจัดการศาสนสมบัติ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.